

3.3 Kruté, nelidské a ponižující zacházení či trest

„Prohlížím si celou, do níž mě zavedli. Nikdy bych nebyl předpokládal, ani bych si nedovedl představit, že moje vlast, Francie, země, kde se zrodila lidská práva, by mohla mít, třeba ve Francouzské Guyaně, na ostrově ztraceném v Atlantickém oceánu a velkém jako kapesník, tak barbarské represivní zařízení, jako je káznice na Svatém Josefu. (...) Šlapu po nevědomosti francouzského lidu, po tom, jak má málo zájmu nebo zvědavosti dovědět se, kam jsou odváženy lidské náklady, které odjíždějí každé dva roky ze Saint-Martin-de-Ré. Šlapu po novinářích kriminálních rubrik, kteří jsou sice schopni napsat skandální články o člověku, který spáchal zločin, ale pár měsíců nato už si ani nevzpomenou, že existuje. Šlapu po katolických kněžích, kteří vyslechli zpovědi a vědí, co se děje ve francouzských trestaneckých koloniích, ale mlčí. (...) Šlapu po tom, že žádná instituce nebo sdružení se nikdy neptá odpovědných lidí tohoto systému a nepoloží jim otázku, jak je možné, že na této cestě zatracení mizí každé dva roky osmdesát procent lidí, kteří po ní vykročili. Šlapu po úmrtních oznámeních oficiální medicíny: sebevraždy, fyzická sešlost, smrt z trvalé podvýživy, kurděje, tuberkulóza, šilenství, slabomyslnost.“

Henri Charrière: Motýlek¹⁰⁴

3.3.1 Nelidské versus ponižující

Mírnější (co do intenzity utrpení či absence úmyslu a účelu) obdobou mučení je kruté, nelidské a ponižující zacházení či trest. Tato jednání jsou mírnější v tom, že nesplňují některý z definičních znaků mučení, jež byly rozebrány výše, například (jako tomu bylo v rozsudku Irsko proti Spojenému království) není bolest takovým zacházením způsobená tak intenzivní jako u mučení či zde chybí úmysl způsobit bolest, může jít dokonce i o jednání z nedbalosti.¹⁰⁵ Proto s takovými jednáními ani není spojeno takové stigma (a tak vysoká výše přiměřeného zadostiučnění) na straně odsouzeného státu, jako je tomu v případě konstatování mučení.

Nicméně i nelidské a ponižující zacházení či trest jsou zakázány, a to stejně absolutně jako mučení. Důkazem je nejen to, že jsou vyjmenovány společně s mučením jak v čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 7 MPOPP, tak v čl. 3 Evropské úmluvy (kde ovšem oproti Listině i MPOPP chybí zmínka o „krutém“ zacházení či trestu¹⁰⁶). V Úmluvě proti mučení je pak bezvýjimečnost jejich zákazu zakotvena

¹⁰⁴ CHARRIÈRE, H. *Motýlek*. Praha: BB/Art, 2013, překlad Sergej Machonin, s. 273 a 285.

¹⁰⁵ Rozsudek ESLP Denizci a další proti Kypru ze dne 23. 5. 2001, stížnosti č. 25316–25321/94 a 27207/95.

¹⁰⁶ Právě to, zda je, či není výslovně zmíněno i „kruté“ zacházení a trest, mimochodem představuje podle Marca Olivettiho prakticky jediný rozdíl mezi různými evropskými ústavními úpravami rozebíraného práva. OLIVETTI, M. Prohibition of Torture and Inhuman

specificky v čl. 16 odst. 1: „Každý stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, se zavazuje zabránit na kterémkoli území pod jeho jurisdikcí dalším činům krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, které nespadají pod mučení, jak je vymezeno v článku 1, jsou-li takovéto činy spáchány veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Zejména se použijí závazky obsažené v člancích 10, 11, 12 a 13 s tím, že odkaz na mučení se nahradí odkazem na jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání.“

Jakkoli do této kategorie spadá až šest různých druhů zacházení, neboť v Listině se mluví o zacházení nebo trestu, a to jednak krutém, jednak nelidském a jednak ponižujícím, což umožňuje šest kombinací, pro účely této podkapitoly postačí pojednat souběžně o zacházení a trestu a dělicí linii vést toliko mezi zacházením a trestem krutým či nelidským na straně jedné a ponižujícím na straně druhé. ESLP se k podobnostem i rozdílům mezi nimi vyjádřil shrnujícím způsobem v rozsudku V. proti Spojenému království: „Soud označil zacházení za ‚nelidské‘, neboť bylo předem promyšlené, uplatňované po dobu několika hodin v kuse a způsobilo buď tělesné zranění, nebo intenzivní tělesné a duševní utrpení; a zároveň za ponižující, neboť vyvolávalo v obětech pocit strachu, úzkosti a méněcennosti a bylo způsobilé je ponížít a potupit. Aby bylo možno trest nebo zacházení označit za ‚nelidské‘ nebo ‚ponižující‘, musí míra utrpení či ponížení přesáhnout tu úroveň utrpení či ponížení, která je nutně spojena s daným způsobem legitimního zacházení či trestu. Dále je třeba zohlednit, zda ponížení a potupení bylo účelem daného zacházení (...), nicméně absence takového účelu nemůže automaticky vyloučit konstatování porušení čl. 3.“¹⁰⁷

Rozdíl mezi těmito dvěma typy zacházení přitom můžeme vidět v tom, že „krutost a nelidskost“ vypovídají o míře utrpení; zatímco „ponižující“ zacházení a trest vypovídá o tom, jak je oběť viděna, ať už přihlížejícími účastníky, či jak vidí v dané chvíli sama sebe, přičemž klíčový je pocit pokoření. Mark Janis a další spojují nelidský trest zejména s pocitem fyzické bolesti, zatímco ponižující trest zraňuje především emoce a důstojnost.¹⁰⁸ Podle Davida Harrise jde dokonce o vztah množiny a podmnožiny, neboť nelidské zacházení je zároveň ponižující, ale ne každé ponižující zacházení je zároveň také nelidské.¹⁰⁹ Sám ESLP ovšem začasté všechna tato jednání podřazuje pod jedinou kategorii „špatného zacházení“ (špatné zacházení tak zahrnuje zacházení zakázané čl. 3

or Degrading Treatment or Punishment. In MOCK, W. B. T. et al. *Human Rights in Europe: Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*. Durham: Carolina Academic Press, 2010, s. 26–32, na s. 26.

¹⁰⁷ Rozsudek velkého senátu ESLP V. proti Spojenému království ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24888/94, bod 71.

¹⁰⁸ JANIS, M. W., KAY, R. S., BRADLEY, A. W., MURDOCH, J. *European human rights law: text and materials*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 181.

¹⁰⁹ HARRIS, D. J., O'BOYLE, M., BATES, E. P., BUCKLEY, C. M. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 93.

Evropské úmluvy, ovšem bez mučení¹¹⁰), na které klade souhrnně stejné nároky: „Špatné zacházení musí dosahovat určitého minimálního stupně závažnosti, aby se na ně vztahoval článek 3 Úmluvy. Posouzení této minimální závažnosti je z povahy věci relativní; závisí na všech okolnostech případu, jako je délka trvání tohoto zacházení, jeho tělesné nebo psychické následky a v některých případech i pohlaví, věk a zdravotní stav oběti. Mezi další faktory patří účel, pro který bylo dané zacházení použito, a záměr nebo motivace, která k tomu vedla, a také kontext, například atmosféra zvýšeného napětí a emocí.“¹¹¹ Špatným zacházením přitom není takové zacházení, které je nutným důsledkem určitého legitimního zacházení či trestu.¹¹² Pokud přitom určité zacházení nedosáhne ani intenzity krutého, nelidského či ponižujícího zacházení, není zakázáno čl. 3 Úmluvy, přičemž jak uvidíme v následujících rozhodnutích, při posouzení této intenzity se zvažuje přiměřenost účelu, pro nějž k danému zacházení dochází. Podle Manfreda Nowaka se tak alespoň do oblasti posuzování krutého, nelidského a ponižujícího zacházení nenápadně – a správně! – vkrádá princip proporcionality a je fakticky nahlodána absolutnost jeho zákazu.¹¹³

3.3.2 Kruté a nelidské

Nelidské zacházení způsobem poetickým, ale neakceptovaným většinou ESLP definoval soudce Sir Gerald Fitzmaurice ve svém disentaním stanovisku ve věci Irsko proti Spojenému království: „Domnívám se, že pojem ‚nelidského‘ zacházení by měl být omezen na takové druhy zacházení, kterého by se (s ohledem na další okolnosti) žádný člen lidské společnosti neměl nikdy dopustit na jiném, respektive by se jejím dopuštěním provinil na své lidské povaze právě v tom ohledu, v němž se liší od povahy zvířecí.“¹¹⁴ Podle ESLP představuje nelidské zacházení takové zacházení, které vyvolává buď přímo újmu na zdraví, nebo intenzivní fyzické a psychické utrpení.¹¹⁵ Je sice mírnější než mučení, od nějž se typicky odlišuje právě méně intenzivní bolestí či utrpením, jak akceptovalo

¹¹⁰ LANGÁŠEK, T. Nedotknutelnost osoby a zákaz mučení. In WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 186–216, na s. 203.

¹¹¹ Rozsudek ESLP Bureš proti České republice ze dne 18. 10. 2012, stížnost č. 37679/08, bod 84. Viz podkapitola 3.7.

¹¹² Rozsudek velkého senátu ESLP Kudła proti Polsku ze dne 26. 10. 2000, stížnost č. 30210/96, bod 92.

¹¹³ NOWAK, M. What's in a name? The prohibitions on torture and ill treatment today. In GEARTY, C., DOUZINAS, C. (eds.) *The Cambridge Companion to Human Rights Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 325.

¹¹⁴ Disentaní stanovisko soudce Fitzmaurice ve věci Irsko proti Spojenému království ze dne 18. 1. 1978, stížnost č. 5310/71, bod 26.

¹¹⁵ Rozsudek pléna ESLP Irsko proti Spojenému království ze dne 18. 1. 1978, stížnost č. 5310/71, bod 167.

i Valné shromáždění OSN v Deklaraci o ochraně všech osob před podrobením mučení a jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu z roku 1975: „*Mučení představuje těžší a úmyslnou formu krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu.*“¹¹⁶ Ovšem i ona mírnější forma musí dosáhnout určité úrovně utrpení: „*Je nicméně pravda, že způsobené utrpení musí dosáhnout určité úrovně, pokud má být trest označen za ‚nelidský‘ ve smyslu článku 3.*“¹¹⁷ Pokud je tak jednání státu závadné, ba i protizákonné, ale nedosáhne ani této nižší míry tvrdosti, jako tomu bylo například při nesprávně prováděné osobní prohlídce návštěvníků jedné britské věznice, pak o porušení čl. 3 nepůjde, byť je jednotlivec může pociťovat jako nepřijemné.¹¹⁸ Může však namísto toho jít o porušení čl. 8 Evropské úmluvy (viz kapitolu 4). Naopak „přítěžující okolností“ pro stát je, pokud je utrpení způsobováno státními orgány úmyslně nebo natolik systematicky, že již nejde o nahodilý exces, nýbrž o zavedenou správní praxi (*administrative practice*). To může mít jednak dopad na závažnost samotného porušení čl. 3 (a tedy například i na výši přiměřeného zadostiučinění), jednak na přijatelnost stížnosti, neboť v případě stížnosti mířící proti zavedené správní praxi nemusí být vždy požadováno vyčerpání všech vnitrostátních prostředků ochrany.¹¹⁹

Nelidské zacházení nemusí mít pouze povahu fyzického ubližování způsobujícího fyzické utrpení, ale i povahu mentální újmy. Ta je explicitně uznávána i v jednom pro nás možná exotickém lidskoprávním dokumentu, který dosud nebyl zmíněn, totiž v Arabské chartě lidských práv z roku 1994 (tedy v její původní verzi).¹²⁰ Ta v čl. 13 písm. a) vymezuje zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení tak, aby pokryl i duševní utrpení: „*Smluvní strany se zavazují chránit každou osobu na svém území před vystavením tělesnému nebo duševnímu mučení nebo krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Přijmou účinná opatření za účelem zabránění takovému jednání a budou pokládat takové jednání či podíl na něm za trestný čin.*“

Neznamená to ovšem, že v systému Evropské úmluvy by bylo duševní utrpení irelevantní; k jeho podřazení pod nelidské zacházení ovšem došlo až na základě judikatury. EKLP akceptovala „netělesné mučení“ již v tzv. Řeckém

¹¹⁶ Cit. dle OLIVETTI, M. Prohibition of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. In MOCK, W. B. T. et al. *Human Rights in Europe: Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*. Durham: Carolina Academic Press, 2010, s. 26–32, na s. 27.

¹¹⁷ Rozsudek ESLP Tyrer proti Spojenému království ze dne 25. 4. 1978, stížnost č. 5856/72, bod 29.

¹¹⁸ Rozsudek ESLP Wainwright proti Spojenému království ze dne 26. 9. 2006, stížnost č. 12350/04.

¹¹⁹ WHITE, R. C. A., OVEY, C. *Jacobs, White, and Ovey: The European convention on human rights*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 169.

¹²⁰ Arab Charter on Human Rights (September 15, 1994), dostupná na stránkách University of Minnesota. Human Rights Library, <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/arabcharter.html> (navštíveno dne 14. 10. 2015).

případě (šlo o mezistátní stížnost několika států proti výsledným technikám, které po svém nástupu k moci používala řecká vojenská junta a mezi nimiž figurovalo například také zvláštní bití přes chodidla označované jako *falanga*; EKLP se zde však vyjádřila i k netělesnému mučení), kde je definovala jako „*vyvolání duševních muk vytvořením stavu utrpení a tísně jinými prostředky než útokem na tělesnou schránku*“.¹²¹ Taková netělesná újma může založit i ponižující zacházení (viz následující podkapitulu). Ve věci *East African Asians*¹²² tak EKLP za ponižující zacházení označila diskriminaci spočívající v tom, že obyvatelům Keni a Ugandy, kteří si po osamostatnění svých zemí uchovali britské občanství, aby mohli i nadále svobodně cestovat do Spojeného království, byl právě vstup na britské území znemožněn s poukazem na to, že jejich vazba k Británii není daná předky ani místem narození. Za ponižující zacházení byla v jedné z mála mezistátních stížností označena i přímá rasová diskriminace, a to konkrétně diskriminační zacházení tureckých orgánů s řeckými obyvateli poloostrova Karpas na severu Kypru.¹²³ Oproti tomu diskriminaci vojáků v britské armádě v případě *Smith a Grady*¹²⁴ nepodřadil ESLP článek 3, nýbrž článek 8 Evropské úmluvy, přestože se dotčení vojáci cítili svým vyšetřováním a následným propuštěním poniženi.

ESLP pak v několika případech akceptoval, že mentální utrpení přispělo k naplnění požadavků na mučení (v kombinaci s tělesným týráním například v rozsudku *Aydin proti Turecku*¹²⁵). V jiných případech stačilo duševní utrpení „pouze“ ke shledání nelidského zacházení, jako třeba v rozsudku *Kurt proti Turecku*,¹²⁶ kde ESLP označil za porušení čl. 3 utrpení matky, jejíž syn „zmizel“ způsobem rozebraným v podkapitole 2.4.5, tedy poté, co ho kamsi odvedli turečtí vojáci, a ona se dlouhodobě nemohla nijak dozvědět o jeho dalším osudu, přičemž státní orgány nevěnovaly jejím stížnostem a dotazům náležitou pozornost. Podobně konstatoval ESLP porušení čl. 2 i 3 v případě ženy ukrajinského novináře, který zmizel a poté, co bylo nalezeno jeho bezhlavé tělo, státní orgány systematicky popíraly, že by to byl on. Nakonec bylo prokázáno, že byl unesen a zabit na přání vysoce postavených politiků. Přístup vyšetřujících orgánů k jeho vdově označil ESLP za ponižující zacházení.¹²⁷ Naopak zmizení bratra, jehož zadržení navíc sám stěžovatel – na rozdíl od případu *Kurt* – nepřihlížel

¹²¹ Rozhodnutí EKLP Dánsko, Norsko, Švédsko a Nizozemsko proti Řecku ze dne 5. 11. 1969, stížnosti č. 3321-3/67 a 3344/67, bod 461.

¹²² Zpráva EKLP *East African Asians* proti Spojenému království ze dne 14. 12. 1973, stížnost č. 4403/70.

¹²³ Rozsudek velkého senátu ESLP Kypr proti Turecku (č. 4) ze dne 10. 5. 2001, stížnost č. 25781/94.

¹²⁴ Rozsudek ESLP *Smith a Grady* proti Spojenému království ze dne 27. 9. 1999, stížnosti č. 33985-6/96.

¹²⁵ Rozsudek velkého senátu ESLP *Aydin* proti Turecku ze dne 25. 9. 1997, stížnost č. 57/1996/676/866.

¹²⁶ Rozsudek ESLP *Kurt* proti Turecku ze dne 25. 5. 1998, stížnost č. 24276/94.

¹²⁷ Rozsudek ESLP *Gongadze* proti Ukrajině ze dne 8. 11. 2005, stížnost č. 34056/02.

a po jehož osudu nepátral on, ale jejich společný otec, podle ESLP utrpení dostatečné k aktivaci čl. 3 nevyvolalo.¹²⁸ Podobný přístup uplatňuje i Výbor pro lidská práva, jak ukazuje případ matky, jejíž dcera byla unesena uruguayskými bezpečnostními složkami a od té doby byl její osud neznámý, což matce způsobilo značné duševní utrpení.¹²⁹ Za nelidské zacházení označil Výbor pro lidská práva i to, když běloruské orgány odmítly matce odsouzence na smrt sdělit den popravy jejího syna a následně vydat jeho tělo k pohřbení a utajovaly místo jeho pohřbu.¹³⁰

Můj rodný dům. Utrpením vyvolaným operacemi turecké armády v Kurdistánu se ESLP zabýval i v rozsudku Selçuk a Asker proti Turecku.¹³¹ Ten se týkal dvou starých tureckých Kurdů (pana Askera a paní Selçuk), kteří od svého narození ve třicátých letech až do června 1993 žili v horské vesnici İslamköy. Turecká policie tvrdila, že některé domy v této vesnici využívá PKK, takže vesničanům nejprve pohrozila, že tyto domy zničí, a 16. června 1993 svou hrozbu uskutečnila. Vesnici obsadilo větší množství vojáků, kteří začali podpalovat jednotlivé domy. Jedním z prvních byl dům starých manželů Askerových, kteří z něj jen tak tak unikli. Poté vojáci podpálili a zcela zničili i dům paní Selçuk a o deset dní později se vrátili, aby zničili ještě mlýn v údolí, který jí také patřil. Když chtěli vesničané domy hasit, vojáci jim v tom bránili. Nakonec byli stěžovatelé nuceni vesnici opustit a odejít k příbuzným. Na řádění vojáků si pak stěžovali u představitelů místní správy, ale nic se nestalo. Obrátili se tedy výš, a přestože turecká vláda popírala, že by v dané době ve vesnici İslamköy vůbec nějaká bezpečnostní operace probíhala, EKLP a poté i ESLP se ztotožnily s verzí stěžovatelů a označily postup tureckých orgánů za nelidské a ponižující zacházení. ESLP nejprve připomněl, že čl. 3 musejí státu respektovat bez ohledu na to, v jak obtížné situaci se nacházejí, tedy i v případě boje proti organizovanému zločinu a terorismu (bod 75). Následně zohlednil věk a citový vztah stěžovatelů k domům, jež jim turecká armáda zničila, a označil její postup za nelidské zacházení: „77. *Soud připomíná, že paní Selçukové a panu Askerovi bylo v dané době 54, respektive 60 a že žili ve vesnici İslamköy celý život (...). Jejich domovy a většina jejich majetku byla zničena bezpečnostními silami, které je zbavily živobytí a donutily je opustit vesnici. Zdá se, že tento postup byl předem promyšlen a vykonán s pohrdáním a bez známky respektu k pocitům stěžovatelů. Byli odvedeni nepřipraveni; byli donuceni přihlížet spálení svých domovů; nebyla přijata dostatečná opatření k zajištění bezpečnosti pana a paní Askerových; protesty paní Selçukové byly ignorovány a následně se jim nedostalo žádné podpory.*

¹²⁸ Rozsudek velkého senátu ESLP Çakıcı proti Turecku ze dne 8. 7. 1999, stížnost č. 23657/94.

¹²⁹ Rozhodnutí Výboru pro lidská práva Quinteros proti Uruguayi ze dne 21. 7. 1983, oznámení č. 107/1981.

¹³⁰ Rozhodnutí Výboru pro lidská práva Schedko proti Bělorusku ze dne 3. 4. 2003, oznámení č. 886/1999.

¹³¹ Rozsudek ESLP Selçuk a Asker proti Turecku ze dne 24. 4. 1998, stížnosti č. 12/1997/796/998-999.

78. Zvláště s ohledem na způsob, jakým byly zničeny domovy stěžovatelů, (...) a s ohledem na jejich osobní okolnosti je zjevné, že museli zakoušet utrpení v míře dostatečné k tomu, aby byly činy bezpečnostních sil označeny za nelidské zacházení ve smyslu článku 3.“ Kromě toho ESLP konstatoval také porušení práva na soukromí a práva na pokojné užívání vlastnictví.

Judikatura ESLP zná celou řadu dalších příkladů zacházení, u něhož často výslovně nerozlišuje, zda jde o zacházení nelidské či ponižující. Právě takovým zacházením je třeba ženská obřízka,¹³² a to nejen podle ESLP, ale i podle Výboru pro lidská práva.¹³³

Nelidským zacházením přitom nemusí být jen faktické špatné zacházení, nýbrž i jeho „pouhá“ hrozba.¹³⁴ Jak připomíná Jean Bethke Elshain: „Školený vyslyšič často zjistí, že strach z toho, že se něco stane, je účinnější než jakákoliv droga, taktika či mučící nástroj. (...) Strach z nátlaku obvykle oslabí či zlomí odpor lépe než donucení samo.“¹³⁵

3.3.3 Ponižující zacházení a trest

Co se týče ponižujícího zacházení, to ESLP vymezil ve výše rozebraném rozsudku Irsko proti Spojenému království¹³⁶ jako takové zacházení, které u oběti vyvolává pocit strachu, úzkosti, méněcennosti či pokoření, a to typicky způsobem, který má překonat její fyzický nebo duševní odpor. I k němu se ve svém dissentu vyjádřil soudce Sir Gerald Fitzmaurice, a to následujícím výčtem příkladů: „[Ponižující zacházení by mělo] označovat jednání výrazně potupné, snižující lidskou důstojnost či znevažující, jako když je třeba někdo nucen nechat si oholit hlavu, být obalen dehtem a peřím, pokryt špínou, zaházen hnojem, když se někdo musí nahý promenovat před cizími lidmi, je nucen jíst výkaly, počmárat portrét

¹³² Rozhodnutí ESLP o nepřijatelnosti Collins a Akaziebie proti Švédsku ze dne 8. 3. 2007, stížnost č. 23944/05; jakkoli zde se riziko nucení k podstoupení ženské obřízky v případě návratu do Nigérie zdálo ESLP nepřesvědčivé, protože stížnost odmítl jako nepřijatelnou.

¹³³ Ten naopak shledal riziko ženské obřízky dostatečně pravděpodobným v případě návratu stěžovatelky do africké Guineje, a to v rozhodnutí Výboru pro lidská práva Kaba proti Kanadě ze dne 25. 3. 2010, oznámení č. 1465/2006.

¹³⁴ Viz rozsudek velkého senátu ESLP Gäfgen proti Německu ze dne 1. 6. 2010, stížnost č. 22978/05, rozebraný v podkapitole 3.4.3, zejména bod 91, v němž ESLP zdůraznil, že „hrozba zacházením odporujícím článku 3, pokud je dostatečně reálná a bezprostřední, může toto ustanovení sama porušovat. Tudíž hrozit jednotlivci mučením může představovat přinejmenším nelidské zacházení.“

¹³⁵ ELSHTAIN, J. B. *Reflection on the Problem of „Dirty Hands“*, cit. dle STEINER, H. J., ALSTON, P., GOODMAN, R. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 245.

¹³⁶ Rozsudek pléna ESLP Irsko proti Spojenému království ze dne 18. 1. 1978, stížnost č. 5310/71, bod 167.

svého vladaře či hlavy svého státu či se obléci zesměšňujícím způsobem – byť zde se člověk musí zarazit nad otázkou, zda byl Kristus opravdu ponížen, když byl donucen obléci si nachový plášť a trnovou korunu a nést svůj Kříž.¹³⁷ (...) Není to subjektivní pocit vyvolaný v duši jednotlivce, co činí jednání ponižujícím či znevažujícím, ale objektivní povaha takového jednání či zacházení, které tyto pocity vyvolává, pokud je vyvolá; ba i pokud je nevyvolá, neboť pro širokou škálu lidí, počínaje fanatiky a konče světci, mučedníky a hrdiny, je možné podstoupit to nejvíce ponižující zacházení, a přesto se necítit ponížen či pokořen, ale naopak povznesen. Zacházení samo nicméně zůstává ponižujícím...¹³⁸

Ponižující může být i jednání, které fyzicky směřuje vůči jiné osobě, jako například uřezání uší mrtvému synovi stěžovatele, kterého se dopustili turečtí policisté.¹³⁹

V oblasti ponižujícího zacházení a trestu se dosud setkáváme s jedním systémovým problémem, kterým jsou tělesné tresty, a dále s nepřebornou řadou příkladů toho, jak může člověk zacházet s jiným člověkem způsobem popírajícím jeho důstojnost.

Co se týče trestů, stává se podle ESLP trest ponižujícím tehdy, když míra utrpení a ponížení překročí míru, kterou každý trest nezbytně přináší.¹⁴⁰ Obecněji ESLP vymezil povahu ponižujícího trestu v níže rozebraném rozsudku Tyrer proti Spojenému království: „Soud je toho názoru, že k tomu, aby byl trest ‚ponižující‘ a rozporný s čl. 3, musí ponížení a pokoření s ním spojené dosáhnout určité úrovně (...) Takové posouzení je z povahy věci relativní: závisí na všech okolnostech případu a zejména na povaze a kontextu samotného trestu a na způsobu a metodě jeho vykonání.“ (bod 30).

Minulost znala řadu ponižujících a nelidských trestů, ať už jde o některé zostřené formy trestu smrti (lámání v kole, čtvrcení zaživa), nebo o zmrzačující tresty (usekávání prstů, končetin, kastrace či vytrhávání jazyka), či konečně o tresty, které neútočily na život, ale právě na důstojnost člověka (praní, vypalování cejchu).¹⁴¹ Typickým příkladem ponižujících trestů z nedávné evropské minulosti (v českých zemích byly tělesné tresty v podobě bití či přikování

¹³⁷ K tomu je možno podotknout, že i slovo „stigma“, které je dnes používáno jako znamení nemilosti, vyloučení či morálního poskvrnění, označovalo původně právě rány na těle Krista přibitého na kříž a jejich projev na těle pozdějších lidí je vnímán jako příznak zvláštní Boží milosti. Viz RAVIK, S. *O světcích a patronech*. Praha: Levné knihy, 2006, s. 623–624.

¹³⁸ Disentní stanovisko soudce Fitzmaurice ve věci Irsko proti Spojenému království ze dne 18. 1. 1978, stížnost č. 5310/71, bod 27 a 28.

¹³⁹ Rozsudek ESLP Akkum proti Turecku ze dne 24. 3. 2005, stížnost č. 21894/93.

¹⁴⁰ Rozsudek velkého senátu ESLP Kafkaris proti Kypru ze dne 12. 2. 2008, stížnost č. 21906/04.

¹⁴¹ OLIVETTI, M. Prohibition of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. In MOCK, W. B. T. et al. *Human Rights in Europe: Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*. Durham: Carolina Academic Press, 2010, s. 26–32, na s. 29.